

9 Families en criminaliteit

Pearl A. Dykstra (NIDI en Universiteit Utrecht) en Helga A.G. de Valk (NIDI en IMES/Universiteit van Amsterdam)

Samenvatting

De conclusie die volgt uit het eerste deel van deze bijdrage waarin we, rekening houdend met demografische ontwikkelingen, voorspellingen doen over ontwikkelingen in criminaliteit in Nederland, is dat deze niet zal stijgen, maar eerder zal afnemen. In het tweede deel onderzoeken we hoe en in welke mate familiekenmerken de kans op crimineel gedrag beïnvloeden. We maken hier gebruik van gegevens van een algemene steekproef van de bevolking, de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS). Uit de resultaten komt naar voren dat de kwaliteit van de sociale bindingen in het ouderlijk huis een betere voorspeller is van de kans crimineel gedrag te ontwikkelen dan de sociaal-structurele kenmerken van het gezin van herkomst die standaard worden onderzocht. Verder blijkt dat het gezinsklimaat niet alles bepalend is. Ook ervaringen later in de levensloop en met name het ontbreken van bindingen met sociale instituties, zoals het huwelijk en de arbeidsmarkt hangen positief samen met crimineel gedrag. Niet uitsluitend de huwelijksrelatie geeft een kleinere kans op crimineel gedrag, maar ook betrokkenheid bij de bredere kring van familierelaties. We zien een cumulatie van problemen van delinquentie binnen families. Gezien deze bevinding lijkt het van belang om preventief en correctief beleid niet uitsluitend te richten op het individu, maar ook op de familie. Tot slot laten de resultaten zien dat crimineel gedrag sterk samenhangt met ander probleemgedrag, zoals verslaving en ernstige psychische problemen. De causaliteit is echter moeilijk te ontrafelen.

9.1 Inleiding

De criminologie heeft een solide empirische geschiedenis, die teruggaat tot de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Binnen deze onderzoekstraditie zijn met regelmaat samenhangen tussen sociaal-demografische kenmerken van het individu en criminaliteit geconstateerd. Een bekend voorbeeld betreft leeftijd (Farrington, 1986; Hirschi & Gottfredson, 1983; Loeber, Farrington & Waschbusch, 1998): herhaaldelijk is aangetoond dat de prevalentie van crimineel gedrag het hoogst is onder tieners en jong-volwassenen en vervolgens met de leeftijd afneemt. Demografie en criminologie worden echter nog weinig expliciet aan elkaar gekoppeld. Kennis over sociaal-demografische kenmerken van de bevolking kan echter worden gebruikt om uitspraken te doen over ontwikkelingen in criminaliteit. We zullen daarom als eerste een demografisch schets geven van de Nederlandse bevolking en de verwachte ontwikkelingen gerelateerd aan criminaliteit. Vervolgens zullen we ingaan op de samenhangen tussen familiekenmerken en criminaliteit.

9.2 Sociaal-demografische kenmerken en criminaliteit

Zoals eerder is aangegeven combineren we kennis vanuit de criminologie en demografie om voorspellingen te doen over ontwikkelingen van criminaliteit in Nederland. We doen dit onder de veronderstelling dat de in eerder onderzoek geconstateerde samenhangen tussen sociaal-demografische kenmerken en crimineel gedrag onveranderd blijven.

Ten eerste gaan we in op de leeftijdssamenstelling van de Nederlandse bevolking. We richten ons op het aandeel jeugdigen in de bevolking, omdat uit criminologisch onderzoek is gebleken dat de frequentie van crimineel gedrag het hoogst is binnen deze groep (Hirschi & Gottfredson, 1983; Junger-Tas, 1992a). Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat de ontgroening ten einde is gekomen (Garssen, 2003). Zoals tabel 15 laat zien is het absolute aantal 18-24 jarigen tot de jaren negentig sterk gegroeid. Die groei lijkt tot stilstand te zijn gekomen en in de prognose van het CBS wordt verwacht dat deze voor de komende decennia stabiel is. De samenstelling van de jongere bevolking naar herkomst, in het bijzonder het aandeel niet-westerse allochtonen, is sterk veranderd en zal naar verwachting nog verder veranderen. In 1996, bijvoorbeeld (zie tabel 16), maakten autochtonen 82% uit van de groep 15-25 jarigen in de Nederlandse bevolking (CBS, 2006). In 2006 was dat gedaald tot 76%. De groei in het aandeel allochtonen onder de 15-25 jarigen betreft met name een toename van tweede-generatie niet-westerse allochtonen.

Tabel 15 Aantal 18-24 jarigen in de Nederlandse bevolking, 1950-2050 (x1000)

1950	1970	1990	2002	2010	2050
1127	1607	1752	1341	1437	1486

Bron: CBS

Tabel 16 Samenstelling van de groep 15-25 jarigen naar herkomst, absoluut (x1000) en procentueel, 1996-2006

	1996		2000		2006	
	(Abs)	(%)	(Abs)	(%)	(Abs)	(%)
Autochtonen	1635	81,6	1481	78,7	1488	76,1
Niet-westerse allochtonen	217	10,8	254	13,5	317	16,2
Westerse allochtonen	151	7,7	147	7,8	150	7,7

Bron: CBS

In onze visie zullen de hiervoor beschreven veranderingen in de leeftijdssamenstelling van de bevolking weinig implicaties hebben voor de criminaliteit. De groep met een relatief groot aandeel delinquenten (15-25 jarigen) neemt in de toekomst niet verder in omvang toe (deze neemt zelfs af). Hoewel uit de geregistreerde criminaliteitscijfers blijkt dat (bepaalde groepen) allochtone jongeren oververtegenwoordigd zijn onder delictplegers (De Haan et al., 1999; Junger, Wittebrood & Timman, 2001; Kruissink & Essers, 2004), neemt de omvang van die groep niet zodanig toe dat grote gevolgen te verwachten zijn. Bovendien komt de groei in het aantal niet-westerse allochtone jongeren vooral op het

conto van de tweede-generatie die wat betreft hun gedrag sterk lijken op autochtone jongeren (De Valk, 2006).

Ten tweede gaan we in op veranderingen in gezinsstructuren. Een aantal studies wijst erop dat grote gezinnen meer risico opleveren voor crimineel gedrag van de kinderen dan kleinere (zie bijvoorbeeld Farrington, 1992; Rutter et al., 1998). Het gemiddeld kindertal van vrouwen is de laatste decennia gedaald. Rond 1970 kregen Nederlandse vrouwen gemiddeld 2,5 kinderen; momenteel is dat gemiddeld 1,7. Jongere generaties Nederlanders groeien op met een kleiner aantal broers en zussen dan oudere generaties. Een toenemend aantal is enig kind (Garssen, 2003). Ter illustratie toont tabel 17 het gemiddeld aantal nog levende broers en zussen van verschillende leeftijdsgroepen Nederlanders in 2004. De gegevens zijn afkomstig van de Netherlands Kinship Panel Study (Dykstra, et al., 2005). Op basis van de daling van de gemiddelde gezinsgrootte is een daling van criminaliteit te verwachten.

Tabel 17 Gemiddeld aantal nog levende broers en zussen van Nederlanders onderscheiden naar leeftijd, 2004

18-29	30-39	40-49	50-59	60-69
1,9	2,4	3,3	3,7	4,2

Bron: NKPS

Naast samenhangen met de gezinsgrootte komt uit eerder onderzoek naar voren dat ouderlijke echtscheiding een grotere kans op criminaliteit geeft (zie bijvoorbeeld Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, voor een overzicht). Het aandeel huwelijken dat in echtscheiding eindigde is in de jaren zeventig sterk gestegen (mede als gevolg van veranderde wetgeving) en vervolgens betrekkelijk stabiel gebleven. Van huwelijken die in de vroege jaren negentig werden gesloten werd verwacht dat één op de drie zou eindigen in echtscheiding (Beets, 1993). Volgens meer recente berekeningen zal één op de vier huwelijken door echtscheiding worden ontbonden (Van Huis et al., 2001). De stabilisatie van het echtscheidingscijfer wordt toegeschreven aan de groeiende populariteit van het ongehuwd samenwonen. In opeenvolgende generaties volwassenen is het aandeel dat voor het 21ste levensjaar een echtscheiding van de ouders meemaakte gegroeid, zoals blijkt uit tabel 18. Gegeven de stabilisatie van de echtscheidingsfrequentie is een verdere toename van het aandeel jong-volwassenen met gescheiden ouders niet te verwachten. Recente berekeningen van het CBS wijzen uit dat één op de zes kinderen voor het 21ste jaar de echtscheiding van de ouders zal meemaken (De Jong, 1989; Latten, 2000). Op basis van de stabilisatie van de echtscheidingscijfers is onder jong-volwassenen geen stijging van de criminaliteit te verwachten.

Samenvattend: als we uitsluitend rekening houden met demografische ontwikkelingen is te verwachten dat de criminaliteit in Nederland niet zal stijgen, maar eerder zal afnemen.

Tabel 18 Aandeel personen onderscheiden naar leeftijd dat voor het 21ste levensjaar de echtscheiding van de ouders heeft meegemaakt, 2004^a

18-29	30-39	40-49	50-59	60-69
16	12	6	4	5

^a Onder 'echtscheiding' wordt ook het uiteenvallen van ongehuwde samenwonenrelaties verstaan
Bron: NKPS

9.3 Onderzoeksvraag

In het tweede deel van deze bijdrage kijken we meer gericht naar de samenhang tussen families in Nederland en criminaliteit. De vraag die we willen beantwoorden is: Hoe en in welke mate beïnvloeden familiekenmerken de kans op crimineel gedrag? Daarnaast gaan we in op de vraag hoe belangrijk familiekenmerken zijn in vergelijking tot individuele kenmerken.

Onze benadering is anders dan gebruikelijk is binnen het criminologische onderzoek. Ten eerste, onze gegevens zijn afkomstig van een algemene steekproef van de Nederlandse bevolking, de Netherlands Kinship Panel Study (Dykstra et al., 2005). Het criminologische onderzoek in Nederland richt zich veelal op delinquenten of veroordeelden (zie bijvoorbeeld de Criminele Carrières in de Levensloop Studie CCLS, Nieuwbeerta & Blokland, 2003). Toch zijn in Nederland eerder bevolkingssurveys gehouden waarin vragen over ouderschap zijn gesteld. Voorbeelden zijn het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) van het CBS waarin sinds 1997 een module 'Recht en Participatie' is opgenomen (voor een beschrijving zie CBS, 2005) en het Survey Criminaliteit en Rechtshandhaving (NISCALE) uit 1996 (Wittebrood & Ter Voert, 1997). Het gebruik van een algemene steekproef geeft de mogelijkheid om ook mensen te bestuderen die niet of beperkt met politie of justitie in aanraking zijn geweest.

Ten tweede, onze aandacht gaat uit naar volwassenen van alle leeftijden, terwijl de meeste criminologische studies zich richten op adolescenten en jong-volwassenen. Voorbeelden zijn de Tracking Adolescents' Individual Lives Survey (TRAILS) (Ormel et al., 2002), het Nijmeegs Gezinsonderzoek (Gerris et al., 1998), de tweejaarlijkse surveys jeugdcriminaliteit die door het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Justitie worden georganiseerd (Kruissink & Essers, 2004), en de surveys van Junger-Tas (1992b) in Den Haag en Venlo. Binnen het criminologische onderzoek, en zeker in Nederland, is nog betrekkelijk weinig aandacht besteed aan de lange termijn gevolgen van de omstandigheden waaronder iemand is opgegroeid of van gedrag dat in de jeugd is vertoond. Evenmin is veel bekend over het belang van volwassen levensloopkenmerken versus jeugdinvloeden als determinanten van crimineel handelen.

Ten derde, bij de bestudering van de samenhang van familiekenmerken met de kans op het ontwikkelen van crimineel gedrag kijken we naar de kwaliteit van gezins- en familierelaties. In eerder onderzoek zijn vooral structurele kenmerken onderzocht, zoals de grootte van het gezin van herkomst of het opgroeien in een eenoudergezin (maar zie Junger-Tas, 1992b voor een uitzondering). Wil men inzicht verkrijgen in de wijze waarop gezins- en familierelaties ertoe kunnen bijdragen dat mensen crimineel gedrag gaan vertonen, dan is naast informatie

over structurele kenmerken van families, kennis over de aard en inhoud van familierelaties onontbeerlijk.

9.4 Verklaringen voor de invloed van familiekenmerken

Binnen de criminologie zijn kenmerken van het ouderlijke gezin in samenhang met crimineel gedrag onder jongeren veelvuldig onderzocht. Verschillende studies in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk hebben aangetoond dat kinderen van gescheiden ouders een grotere kans hebben op het ontwikkelen van crimineel gedrag dan kinderen van ouders die bij elkaar zijn gebleven (zie Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986, voor een overzicht). Ook is herhaaldelijk gebleken dat er een hogere mate van criminaliteit is onder jongeren uit grotere gezinnen in vergelijking met jongeren uit kleinere gezinnen (zie bijvoorbeeld Farrington, 1992; Rutter et al., 1998). Een andere consistente onderzoeksuitkomst is dat de kans op criminaliteit groter is als delinquentie in de familie voorkomt (met name als het de vader of broers betreft) dan als niemand binnen de familie in aanraking is geweest met de politie (Farrington, Barnes & Lambert, 1996; Farrington et al., 2001; Walters, 1992).

Hoewel de empirische aanwijzingen voor samenhangen tussen familiekenmerken en de ontwikkeling van crimineel gedrag betrekkelijk eenduidig zijn, ontbreekt een goed inzicht in de onderliggende mechanismen. Wel is op basis van de literatuur een drietal (in elkaars verlengde liggende) verklaringen te onderscheiden.

De eerste is dat gebrekkige sociale controle binnen families een voedingsbodem biedt voor de ontwikkeling van criminaliteit (Bègue & Roché, 2005; Dishion & McMahon, 1998; Leeuw et al., 1989; Stattin & Kerr, 2000; Weerman, 1998). Gebrekkige sociale controle houdt in dat er weinig of inconsistente gedragsregels zijn, dat er weinig toezicht is op de handelingen van anderen, en dat betrokkenen niet of nauwelijks worden aangesproken op hun gedrag. Verondersteld wordt dat de sociale controle minder is in grotere gezinnen (de aandacht van de ouders moet met meerder broers en zussen worden gedeeld), in eenoudergezinnen (simpelweg omdat er maar één ouder is voor de opvoeding), en in stief- en migrantengezinnen (omdat betrokkenen deel uitmaken van netwerken waarin verschillende opvattingen leven over verplichtingen en betrokkenheid aangaande familieleden). In termen van de socioloog Coleman (1988) is er in laatstgenoemde gezinnen onvoldoende 'closure' (zie ook Furstenberg, 2005). Aanvullend wordt verondersteld dat de sociale controle minder is als de familie minder bindingen heeft met sociale instituties, zoals de arbeidsmarkt, de kerk en de buurt. Sociale controle binnen families vertoont een differentiatie naar sociaal-economische scheidslijnen. In de lagere sociaal-economische milieus zijn de mogelijkheden en vaardigheden om sociale controle uit te oefenen meer beperkt.

De tweede verklaring is dat een laag niveau van zelfcontrole, die het gevolg is van problematische socialisatie binnen het gezin van herkomst, leidt tot crimineel gedrag (Gottfredson & Hirschi, 1990; Schoepfer & Piquero, 2006). Binnen deze verklaring ligt de nadruk op de morele ontwikkeling van het individu. Deze is om een aantal redenen achtergebleven, zoals bijvoorbeeld vanwege emotionele verwaarlozing, onvoorspelbaar gedrag van de ouders, afwijzing door de

ouders, of een gebrek aan adequate rolmodellen (ruziënde familieleden die niet in staat zijn om op een constructieve manier met conflicten om te gaan). De derde verklaring heeft evenals de tweede betrekking op criminele geneigdheid, maar nu wordt de oorzaak niet bij socialisatie gelegd, maar gezocht in genetische invloeden. De gedachte is dat persoonskenmerken zoals impulsiviteit en agressiviteit, die op hun beurt de kans op crimineel gedrag vergroten, in sterke mate genetisch worden bepaald (Mason & Frick, 1994; Walters, 1992). Dat zou de reden zijn dat delictgedrag vaker voorkomt in bepaalde families dan in andere.

Het is niet onze pretentie om de houdbaarheid van de hiervoor beschreven verklaringen volledig en grondig te toetsen. Wel betrekken we een aantal kenmerken in de analyses die ons inziens een indicatie geven van de sociale controle binnen het gezin van herkomst en van zelfcontrole. Aandacht voor genetische invloeden valt buiten het bestek van deze bijdrage.

9.5 Opzet van de analyse

We gebruiken data van de Netherlands Kinship Panel Study (NKPS), een grootschalig representatief survey-onderzoek naar familiesolidariteit gehouden in de periode 2002-2004. De data zijn afkomstig van twee steekproeven uit de Nederlandse bevolking. De eerste is een dwarsdoorsnede van de in Nederland verblijvende bevolking in de leeftijd van 18-79 jaar. De tweede steekproef betreft uitsluitend Turken, Marokkanen, Antillianen en Surinamers. De hier gerapporteerde analyses (N = 7037) zijn gebaseerd op de eerste steekproef. In vervolganalyses willen we ook de gegevens van de allochtonen gebruiken. De NKPS-gegevens zijn verzameld aan de hand van persoonlijke interviews en schriftelijke vragenlijsten. Via de schriftelijke vragenlijsten is met name geïnformeerd naar subjectieve ervaringen en naar gevoelige onderwerpen, waaronder delinquentie, psychische problemen, eenzaamheid en verslaving.

De prevalentie van criminaliteit is op de volgende manier vastgesteld. In de schriftelijke vragenlijst is de vraag opgenomen: 'Zijn de volgende dingen u ooit persoonlijke overkomen? En zo ja, was dat in de afgelopen 12 maanden of langer geleden?'. De gebeurtenissen waarnaar is geïnformeerd zijn in figuur 25 weergegeven. De formulering van de vraag is in overleg met onderzoekers van het WODC opgesteld. Van de gebeurtenissen selecteerden we 'in aanraking geweest met politie (niet voor verkeerscontrole)' en 'een veroordeling door de strafrechter' voor de constructie van een dichotome maat. Als respondenten bij één of beiden aangaven dat dit 'wel gebeurd' was, ontvingen zij het predikaat 'crimineel'. Idealiter hadden we ons gericht op crimineel gedrag in het jaar voorafgaand aan het interview (zoals aangeraden wordt in criminologisch onderzoek, zie bijvoorbeeld Nijboer, 1995). Helaas waren de aantallen hiervoor te klein. Vandaar dat we de antwoordcategorieën 'in laatste 12 maanden' en 'langer geleden' bij elkaar hebben gevoegd. Een niet te vermijden nadeel van de gevolgde procedure is dat onbekend is wanneer gedurende het leven de criminele handelingen zijn verricht, hetgeen weer implicaties heeft voor interpretaties van causaliteit.

Als determinanten van de kans op het vertonen van crimineel gedrag hebben we individuele en familiekenmerken in de analyse betrokken (zie tabel 19 voor een overzicht). De individuele kenmerken betreffen enerzijds sekse, leeftijd en

herkomst (volgens de definitie van het CBS), en anderzijds kenmerken van de volwassen levensloop. De leidende gedachte bij de laatste is dat de formatieve invloeden uit de jeugd (ten goede of ten kwade) gewijzigd kunnen worden door gebeurtenissen en ervaringen uit de latere levensloop (Blokland & Nieuwbeerta, 2004; Sampson & Laub, 1990, 1992). Als volwassen levensloopkenmerken zijn meegenomen: (a) indicatoren van bindingen met sociale instituties (ooit gehuwd, ooit werkloos geweest) en (b) met criminaliteit samenhangende problemen zoals psychische stoornissen of verslaving. Verder is rekening gehouden met het opleidingsniveau van de respondenten (gemeten aan de hand van 10 categorieën variërend van 1, lagere school niet afgemaakt naar 10, post-academische graad).

Bij de familiekenmerken is onderscheid gemaakt tussen het gezin van herkomst en de huidige familie. De kenmerken van het gezin van herkomst hebben betrekking op de situatie toen de respondent ongeveer 15 jaar oud was. In kaart zijn gebracht: de gezinsstructuur (aantal broers en zussen, ouderlijke echtscheiding), kwaliteit van de ouderlijke relatie (een vier-item schaal voor ouderlijke ruzies; een voorbeelditem is: 'Hoe vaak kwam het voor dat de één de ander sterke verwijten maakte? Niet, een enkele keer of meerdere keren?'), bindingen met sociale instituties zoals de arbeidsmarkt (onderbrekingen in de arbeids-carrière van vader en van moeder), de kerk (of één of beide ouders zich rekenden 'tot een bepaalde godsdienst, kerkgenootschap of religie'), en de familie (woonden de grootouders van vaders- of moederskant dichtbij, ging de respondent logeren bij familie) en de woonomgeving (woonde de respondent in één van de vier grote steden).

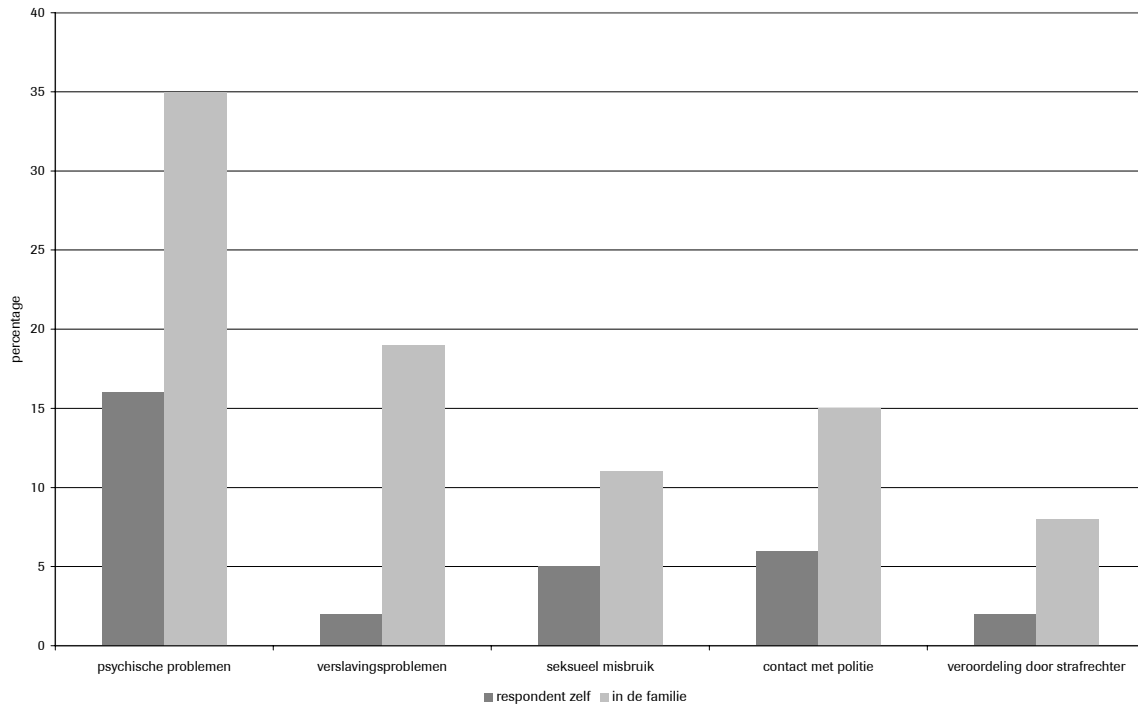
Twee kenmerken van de huidige familie zijn in de analyse betrokken. De eerste betreft de mate waarin de respondent aangeeft zich verantwoordelijk te voelen om een probleem op te lossen in de familie mocht dat zich voordoen (een attitudemeting). De tweede betreft delinquentie in de familie. Aan de respondenten is gevraagd of het onder andere ooit is voorgekomen dat een familielid in aanraking is geweest met de politie (niet voor een verkeerscontrole) of veroordeeld is door de strafrechter en zo ja, welk familielid. In de onderhavige analyses is geen onderscheid gemaakt naar het type familielid bij wie de verschillende problemen zich hebben voorgedaan. Er is uitsluitend gekeken naar het wel of niet voorkomen van delinquentie binnen de familie.

9.6 Resultaten

In figuur 25 worden de diverse problemen zoals gerapporteerd door de respondent weergegeven. Het gaat om het percentage respondenten dat rapporteert dat deze problemen bij henzelf of in de familie zijn voorgekomen. Zoals eerder is aangegeven, richten we ons op de contacten met de politie en veroordeling door strafrechter van de respondent. Deze worden samengenomen en we noemen dit crimineel gedrag. Van de mannen rapporteert 10% en van de vrouwen 3% crimineel gedrag. Criminaliteit komt in 17% van de families voor. De resultaten van multivariate analyses (tabel 19) laten zien dat de samenhangen tussen criminaliteit en kenmerken van het gezin van herkomst vooral betrekking hebben op de kwaliteit van relaties in het ouderlijk huis en niet zozeer met meer sociaal-structurele kenmerken van het ouderlijk huis. Interacties thuis en met familieleden tijdens de jeugd zijn te beschouwen als formatieve

ervaringen die mede bepalen hoe goed iemand erin slaagt een gezonde levensstijl erop na te houden of succes te bereiken op school, de arbeidsmarkt en bij het aangaan van relaties. Deze levensloopkenmerken, op hun beurt, zijn een reflectie van ontwikkelde zelfcontrole en van de participatie in netwerken van informele sociale controle.

Figuur 25 Prevalentie van diverse problemen bij respondenten en in de familie

Bron: NKPS 2002/2003

Uit de multivariate analyses blijkt verder dat individuele kenmerken en kenmerken van de huidige familiesituatie beide bijdragen aan de verklaring van het optreden van crimineel gedrag. Vrouwen zijn minder geneigd crimineel gedrag te vertonen en datzelfde geldt voor oudere leeftijdsgroepen. Het is niet geheel duidelijk hoe de samenhang tussen leeftijd en criminaliteit moet worden geïnterpreteerd. We hadden geen leeftijdsverschillen verwacht, omdat de gerapporteerde criminaliteit betrekking kon hebben op de volledige levensloop. Mogelijk is hier sprake van rapportagevertekeningen. Onder de oudere groepen zou er een onder-rapportage van criminaliteit kunnen zijn, omdat betrokkenen zich de gebeurtenissen niet goed meer kunnen herinneren. Een alternatieve interpretatie is dat de leeftijdsverschillen trends in de tijd weergeven, namelijk een stijging in criminaliteit met name onder jongere leeftijdsgroepen (Schuyt, 2003; Wittebrood, 2000). Overigens vinden wij in onze data dat respondenten uit een van de vier grote allochtone groepen (Turken / Marokkanen/ Antillianen / Surinamers) niet verschillen van autochtone respondenten wat betreft criminaliteit. Deze gegevens moeten wel met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden aangezien het een selecte groep (goed 'geïntegreerde') allochtonen zou kunnen betreffen (namelijk degenen die in het Nederlands konden worden geïnterviewd), het daarnaast slechts een kleine groep in de totale steekproef is en we de vier groepen tezamen hebben moeten nemen in de analyse.

Tabel 19 **Correlaten van criminaliteit**

	B	S.E.	Exp(B)
Constante	-0.75	0.46	0.47
Achtergrond			
Geslacht (1 = vrouw)	1.40 ***	0.12	0.25
Leeftijd (18-79)	0.41 ***	0.09	0.67
Allochtone herkomst (1 = ja)	-0.07	0.28	0.93
Gezin van herkomst			
Aantal broers zussen	-0.03	0.02	0.97
Ouders gescheiden (1 = ja)	0.27 ~	0.15	1.31
Relatiekwaliteit ouders (1 - 4)	0.22 *	0.10	1.25
Vader zonder werk (1 = ja)	0.11	0.21	1.11
Moeder zonder werk (1 = ja)	-0.07	0.07	0.93
Ouders religieus (1 = ja)	-0.21 ~	0.12	0.81
Grootouders dichtbij (1 = ja)	-0.18 ~	0.11	0.83
Logeren bij familie (1 = ja)	0.06	0.11	1.07
Opgegroeid in G4 (1 = ja)	0.21	0.18	1.24
Volwassen levensloop			
Opleidingsniveau (1 - 10)	0.13 ***	0.02	0.88
Ooit gehuwd (1 = ja)	-0.27 *	0.13	0.76
Ooit werkloos (1 = ja)	0.68 ***	0.15	1.97
Ooit psychische problemen (1 = ja)	0.59 ***	0.12	1.80
Ooit verslavingsproblemen (1 = ja)	1.91 ***	0.19	6.73
Huidige familie			
Verantwoordelijk voor familie (1 - 3)	-0,18 *	0.08	0.84
Delinquentie in familie (1 = ja)	1.10 ***	0.12	3.00

~ p < 0.10.
 * p < .05.
 ** p < .01.
 *** p < .001.

Bron: NKPS

Wat de levensloopkenmerken betreft zien we, zoals verwacht, dat het opleidingsniveau en de arbeids- en huwelijksgechiedenis significante samenhangen vertonen met crimineel gedrag. Naarmate mensen hoger zijn opgeleid, is de kans op crimineel gedrag kleiner. Onder ooit-gehuwden is de kans op crimineel gedrag kleiner dan onder nooit-gehuwden. Verder zien we dat mensen die ooit langer dan een jaar werkloos zijn geweest een hogere kans hebben crimineel gedrag te vertonen dan mensen zonder onderbrekingen in hun arbeidsloopbaan. Natuurlijk kunnen uitspraken over causaliteit op basis van deze gegevens niet worden gedaan. We kunnen de mogelijkheid niet uitsluiten dat crimineel gedrag er de oorzaak van is dat mensen niet zijn gehuwd of dat ze hun baan kwijtraakten. De positieve samenhangen tussen criminaliteit en ernstige psychische problemen en verslaving duiden op een cumulatie van problemen over de levensloop (Dannefer, 2003).

Het zich verantwoordelijk voelen voor het oplossen van problemen binnen de familie blijkt in de multivariate analyses significant samen te hangen met de kans op criminaliteit. Deze is groter onder degenen die zich niet verantwoordelijk voelen voor het oplossen van problemen in hun familie. Tot slot geven de resultaten aanwijzingen voor een concentratie van probleemgedrag binnen families: de kans op crimineel gedrag is groter als er binnen de familie problemen van delinquentie zijn. Ook voor de samenhangen tussen kenmerken van de huidige familie en criminaliteit moeten we voorzichtig zijn wat betreft

de causaliteit. Op basis van onze gegevens is niet vast te stellen of crimineel gedrag de oorzaak is voor minder betrokkenheid bij de familie, of dat zwakke familiebanden de kans op crimineel gedrag verhogen. Ons vermoeden is dat de causaliteit wederzijds zal zijn.

9.7 Tot besluit

De NKPS heeft als voordeel dat het zeer gedetailleerde gegevens bevat over de families van de respondenten. Dit biedt meer mogelijkheden dan gebruikelijk is in criminologisch onderzoek voor analyses van de mechanismen waarlangs familieverbanden de kans op crimineel gedrag vergroten dan wel verkleinen. Uit ons onderzoek komt naar voren dat de kwaliteit van de relatie tussen de ouders tijdens de jeugd van de betrokkene meer zegt over de kans crimineel gedrag te ontwikkelen dan de sociaal-structurele kenmerken die standaard worden onderzocht (zoals ouderlijke echtscheiding, aantal broers en zussen). Onze resultaten suggereren dat het gezin waarin iemand opgroeit mede bepalend is voor iemands levenskansen, en deze op hun beurt bepalen de mate waarin iemand zich zal weerhouden van of zich aangetrokken zal voelen tot crimineel gedrag. Voorzichtigheid is echter geboden bij het toekennen van deterministische invloeden aan het gezinsklimaat. Ook ervaringen later in de levensloop (en met name de bindingen met sociale instituties zoals het huwelijk en de arbeidsmarkt) kunnen van invloed zijn op de ontwikkeling van crimineel gedrag. Het kan later in het leven alsnog 'goed komen' of alsnog 'fout gaan'. Mensen die zich vanuit hun vak bezighouden met criminaliteit dienen hun aandacht niet alleen te richten op de formatieve jeugdijaren, maar ook op latere fasen van de levensloop.

Verder zijn er in onze resultaten aanwijzingen dat niet uitsluitend de huwelijksrelatie van belang is voor het al dan niet optreden van crimineel gedrag, maar ook de bredere kring van familierelaties. Gezien deze bevinding lijkt het van belang om preventief en correctief beleid niet uitsluitend te richten op het individu, maar ook op de familie. Onze resultaten suggereren ook dat we moeten oppassen om een directe relatie te leggen tussen allochtone herkomst en crimineel gedrag. Mogelijk is niet zozeer de allochtone herkomst bepalend voor crimineel gedrag, maar veeleer de relaties binnen families. De bevinding dat er een cumulatie van problemen in bepaalde families is, geeft eveneens aan dat het zinvol is om juist aan deze families (opvoedings-)ondersteuning te bieden. Het volgen en ondersteunen van degenen die ooit een delict hebben gepleegd om hun plek in de samenleving en familie te hervinden lijkt daarom van groot belang.

Onze survey-gegevens hebben overigens ook duidelijke beperkingen. Ten eerste heeft de NKPS, zoals alle grootschalige surveys, de beperkingen die samenhangen met non-respons. De respons voor de NKPS was 45%, hetgeen vergelijkbaar is met de responspercentages die in ander onderzoek naar families in Nederland worden behaald (voor details zie Dykstra et al., 2005). De 45% respons voor de NKPS is lager dan die voor de module 'Recht en Participatie' van het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) van het CBS, waar de responspercentages variëren tussen 51% en 58% afhankelijk van het jaar van dataverzameling (zie Wittebrood, 2006 voor een overzicht). Daarentegen is de NKPS respons hoger dan die voor het Survey Criminaliteit en Rechtshandhaving (NISCALE) uit 1996, waar de

respons 40% bedroeg (Wittebrood & Ter Voert, 1997). De NKPS-respondenten vormen een niet volledig representatieve steekproef van Nederlandse volwassenen (Dykstra et al., 2005). Mannen zijn ondervertegenwoordigd, en datzelfde geldt voor jong-volwassenen en voor alleenwonende vrouwen. Verder is er een ondervertegenwoordiging van mensen uit de Randstad. Zoals Rovers (1998) aangeeft, behoren degenen die meedoen aan survey-onderzoek over het algemeen tot de 'bravere' groepen in de samenleving. Waarschijnlijk ontbreken degenen die het meest tot criminaliteit zijn geneigd, ook in de NKPS. In onze visie is het van belang om verschillende typen databronnen te gebruiken in onderzoek naar criminaliteit: niet alleen daderenquêtes, maar ook politie-statistieken, herkenningdienstgegevens en andere registerbestanden. De toegenomen mogelijkheden om gegevens uit publieke en semi-publieke administraties te gebruiken voor wetenschappelijk onderzoek (Sociaal-Wetenschappelijke Raad, 2006), vinden we dan ook een verheugende ontwikkeling. Ten tweede missen we in het onderhavige onderzoek een goede indicatie van het moment in de levensloop waarop mensen crimineel gedrag hebben vertoond, hetgeen de mogelijkheid uitsluit om inzicht te verkrijgen in oorzaken en gevolgen. Die goede indicatie ontbreekt omdat we, zoals eerder is beschreven, de antwoorden 'in de afgelopen 12 maanden' en 'langer geleden' op de vragen naar crimineel gedrag hebben samengevoegd vanwege de kleine aantallen. Met de beschikbaarheid van gegevens van de tweede NKPS-dataverzamelingsronde (najaar 2006 – voorjaar 2007) zullen causaliteitsanalyses worden vergemakkelijkt. Door het combineren van gegevens uit de eerste en tweede rondes, zullen we naar verwachting voor een voldoende groot aantal respondenten informatie hebben over het tijdstip waarop zij delinquent verdragen hebben getoond om statistisch verantwoorde analyses te verrichten. In de tweede ronde zullen, aanvullend, op een meer systematische manier dan in de eerste ronde is gebeurd, gegevens worden verzameld over delinquentie bij familieleden, hetgeen meer mogelijkheden zal bieden voor analyses van de concentratie van criminaliteit binnen families.

Literatuur

Beets, G.

Demographic trends: The case of the Netherlands. In: N. van Nimwegen, J.-C. Chesnais & P. Dykstra (red.) *Coping with sustained low fertility in France and the Netherlands*
Amsterdam/Lisse, Swets & Zeitlinger, 1993, pp. 14-42

Bègue, L. & S. Roché

Birth order and youth delinquent behavior testing the differential parental control hypothesis in a French representative sample
Psychology, Crime & Law, jrg. 11, 2005, pp. 73-85

Blokland, A.A.J. & P. Nieuwbeerta

Crimineel gedrag over het leven: De effecten van leeftijd, levensomstandigheden en persoonskenmerken
Mens en Maatschappij, jrg. 79, 2004, pp. 233-263

CBS

Permanent Onderzoek Leefsituatie
Voorburg/Heerlen, Centraal Bureau voor de Statistiek, 2005

CBS

Bevolking naar herkomstgroepering en generatie
1 januari, Statline (Geraadpleegd op 20 april 2006)

Coleman, J.S.

Social capital and the creation of human capital
American Journal of Sociology, jrg. 94, 1988, pp. 95-121

Dannefer, D.

Cumulative advantage/disadvantage and the life course: Cross-fertilizing
age and social science theory
Journal of Gerontology: Social Sciences, jrg. 58, 2003, pp. S327-S337

Dishion, T.J. & R.J. McMahon

Parental monitoring and the prevention of child and adolescent problem
behavior: A conceptual and empirical formulation
Clinical Child and Family Psychology Review, jrg. 1, 1998, pp. 61-75

Dykstra, P.A., M. Kalmijn, T.C.M. Knijn, A.C. Liefbroer & C.H. Mulder

Codebook of the Netherlands Kinship Panel Study: A multi-actor, multi-
method panel study on solidarity in family relationships, wave 1. July 2005,
Version 1
Den Haag, Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, 2005
NKPS Working Paper No 4

Farrington, D.P.

Age and crime. In: M. Tonry & N. Morris (red.) *Crime and justice: An annual
review of research*
Chicago, University of Chicago Press, jrg. 7, 1986, pp. 189-250

Farrington, D.P.

Juvenile delinquency. In: J.C. Coleman (red.) *The school years* (2nd ed.)
Londen, Routledge, 1992, pp. 123-163

Farrington, D.P., G. Barnes & S. Lambert

The concentration of offending in families
Legal and Criminological Psychology, jrg. 1, 1996, pp. 47-63

Farrington, D.P., D. Jolliffe, R. Loeber, M. Stouthamer-Loeber & L.M. Kalb

The concentration of offenders in families, and family criminality in the
prediction of boys' delinquency
Journal of Adolescence, jrg. 24, 2001, pp. 579-596

Furstenberg, F.F.

Banking on families: How families generate and distribute social capital
Journal of Marriage and Family, jrg. 67, 2005, pp. 809-821

Garssen, J.

Demografie van de jeugd
Bevolkingstrends (CBS), jrg. 51, nr. 1, 2003, pp. 11-20

Gerris, J.R.M., M.J.M. Houtmans, E.M.G. Kwaaitaal-Rosen, J.C. Schippers, A.A.**Vermulst & J.M.A.M. Janssens**

Parents, adolescents and young adults in Dutch families: A longitudinal study
Nijmegen, Nijmeegs Universitair Onderzoeksinstituut voor Opvoeding en
Onderwijs, 1998

Gottfredson, M. & T. Hirschi

A general theory of crime
Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1990

Haan, W.J.M. de, E.F.A.E. de Bie, C. Baerveldt, C. Bouw, Th.A.P.H. Doreleijers, H.B. Ferwerda, J.M.A. Hermanns & P.H. van der Laan

Jeugd & geweld: Een interdisciplinair perspectief

Assen, Van Gorcum, 1999

Hirschi, T. & M. Gottfredson

Age and the explanation of crime

American Journal of Sociology, jrg. 89, 1983, pp. 552-584

Huis, M. van, A. de Graaf & A. de Jong

Niet meer samen. In: J. Garssen, J. de Beer, P. Cuyvers & A. de Jong (red.)

Samenleven: Nieuwe feiten over relaties en gezinnen

Voorburg/Heerlen, CBS, 2001, pp. 91-100

Jong, A.H., de

Eén op de zes kinderen maakt voor 21-ste verjaardag echtscheiding ouders mee

Maandstatistiek van de Bevolking (CBS), 1989/3, p. 14

Junger, M., K. Wittebrood & R. Timman

Etniciteit en ernstig gewelddadig en crimineel gedrag. In: R. Loeber, N.W.

Slot & W.A. Sergeant (red.) *Ernstige en gewelddadige jeugddelinquentie:*

Omvang, oorzaken en interverentie

Houten, Bohn Stafleu Van Loghum, 2001, pp. 97-128

Junger-Tas, J.

Criminaliteit en leeftijd

Justitiële verkenningen, jrg. 18, 1992a, pp. 66-89

Junger-Tas, J.

An empirical test of social control theory

Journal of Quantitative Criminology, jrg. 8, 1992b, pp. 9-28

Kruissink, M. & A.A.M. Essers

Zelf-gerapporteerde jeugdcriminaliteit in de periode 1990-2001

Den Haag, WODC, 2004

WODC-cahier 2004-1

Latten, J.

Het gezin van de toekomst. In: D. Manting & A.C. Liefbroer (red.) *Gezinnen in beweging: Consequenties voor vaders, moeders en kinderen*

Themanummer Bevolking en Gezin, 2000

Leeuw, F.L., E. van der Hoeven, A.J. Nederhof & P.D. Bak

Sociale bindingen van jongeren, kleine criminaliteit en beleid: Een stand-van-zaken-onderzoek in tien sociaal-wetenschappelijke vakgebieden

Leiden/Arnhem, Lisbon/Gouda Quint, 1989

Loeber, R., D.P. Farrington & D.A. Waschbusch

Serious and violent juvenile offenders. In: R. Loeber & D.P. Farrington (red.)

Serious and violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions

Thousand Oaks (CA), Sage, 1998, pp. 13-29

Loeber, R. & M. Stouthamer-Loeber

Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. In: M. Tonry & N. Morris (red.) *Crime and justice: An annual review of the research*

Chicago, University of Chicago Press, jrg. 7, 1986, pp. 29-150

Mason, D.A. & P.J. Frick

The heritability of antisocial behavior: A meta-analysis of twin and adoption studies

Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, jrg. 16, 1994, pp. 301-323

Nieuwbeerta, P. & A. Blokland

Criminal careers of adult Dutch offenders (Documentation)

Leiden, NSCR, 2003

Nijboer, J.

Het meten van delinquentie door middel van self-report

Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 37, 1995, pp. 273-280

Ormel, J., F.C. Verhulst, R.B. Minderaa, S.M. Lindenberg, J.M. Koot, W.A.M. Vollebergh, A.F. de Winter, A.J. Oldehinkel, D.R. Veenstra, J.A. Brunnekreef, A. Dietrich, M. Althaus, M. Serra, R.F. Ferdinand, J.G. Rosmalen & J. Neeleman

Annual Report 1999-2001. Hoofdstuk 3.12 Tracking Adolescents' Individual Lives Survey

Rijksuniversiteit Groningen, School of Behavioral and Cognitive Neurosciences, 2002

Rovers, B.

Het wel en wee van de happy 80%

SEC: Tijdschrift voor samenleving en criminaliteitspreventie, jrg. 12, 1998, pp. 25-29

Rutter, M., H. Giller & A. Hagell

Antisocial behavior by young people

Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1998

Sampson, R.J. & J.H. Laub

Crime and deviance over the life course: The salience of adult social bonds

American Sociological Review, jrg. 55, 1990, pp. 609-627

Sampson, R.J. & J.H. Laub

Crime and deviance in the life course

Annual Review of Sociology, jrg. 18, 1992, pp. 63-84

Schoepfer, A. & A.R. Piquero

Self-control, moral beliefs, and criminal activity

Deviant Behavior, jrg. 2, 2006, pp. 51-71

Schuyt, K.

Jeugd, criminaliteit en geweld: Naar een interdisciplinair programma van

onderzoek. In: K. Schuyt & G. van den Brink (red.) *Publiek geweld*

Amsterdam, Amsterdam University Press, 2003, pp. 83-99

Themanummer Mens en Maatschappij, 2002

Sociaal-Wetenschappelijke Raad

De toegankelijkheid van gegevens uit publieke en semi-publieke administraties voor wetenschappelijk onderzoek: KNAW-advies

Amsterdam, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 2006

Stattin, H. & M. Kerr

Parental monitoring: A reinterpretation

Child Development, jrg. 11, 2000, pp. 1072-1085

Valk, H.A.G., de

Pathways into adulthood: A comparative study on family life transitions among migrant and Dutch youth

Dissertatie Universiteit Utrecht, 2006

Walters, G.D.

A meta-analysis of the gene-crime relationship
Criminology, jrg. 30, 1992, pp. 595-613

Weerman, F.M.

Het belang van bindingen: De bindingstheorie als verklaring voor verschillen in delinquent gedrag

Dissertatie Rijksuniversiteit Groningen, 1998

Wittebrood, K.

Trends in jeugdgeweld

Justitiële Verkenningen, jrg. 26, 2000, pp. 21-34

Wittebrood, K.

Slachtoffers van criminaliteit: Feiten en achtergronden

Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006

Wittebrood, K. & M.J. ter Voert met assistentie van J.A. van Wilsem & J.A.H.

Salfischberger

Netherlands Survey on Criminality and Law Enforcement 1996:

Documentation of the survey

P1465 Steinmetz Archive Documentation. Set version 1.0. Amsterdam, NIWI, 1997